

УДК 338.48-6:615.8]:330.341.1(477)

Прочан А. О.*anna_prochan@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-5059-0382**к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту та туризму,**Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна**навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ ЛІКУВАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню соціально-економічного впливу лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток в умовах війни. Методологічну основу дослідження становлять методи збирання та порівняння інформації, а також аналізу, синтезу та узагальнення. Зазначено, що туристична галузь не лише забезпечує фінансову підтримку країни, що є надзвичайно важливим у період війни, а й може бути ефективним способом фізичної та психологічної реабілітації громадян, які потерпають від фізичних травм, стресу та напруження, пов'язаних з війною. Вже сьогодні програми реабілітації для військових та психологічної адаптації громадян із окупованих територій набувають суспільної важливості, і їх актуальність постійно зростає. Зазначено також, що сьогодні більшість традиційних видів туризму переживають стадію занепаду. Разом із тим, в реаліях нашого часу стає очевидною необхідність переосмислення стратегій розвитку туризму. Подолання кризових викликів вимагає новаторських підходів, і саме тут важливою стає роль лікувально-реабілітаційного туризму. В умовах війни цей напрямок не лише може сприяти відновленню фізичного та ментального здоров'я людей, які постраждали від наслідків жорстокої війни, а й фінансово забезпечити підтримку туристичної галузі. Зауважено, що лікувально-реабілітаційний туризм відкриває перспективи для забезпечення високоякісної медичної допомоги, психотерапії, фізичної терапії та соціальної підтримки, сприяючи відновленню та соціальній реінтеграції осіб, що пережили війну, і покращенню якості їхнього життя. У висновку зазначено, що соціально-економічний вплив лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток в умовах війни необхідно розглядати як стратегічний інструмент відновлення та утримання стабільності в країні загалом та регіонах зокрема. Цей вид туризму може стати не лише джерелом економічного зростання, а й ключовим фактором у забезпеченні інтегрованого підходу до соціальної реабілітації та покращення якості життя населення країни.

Ключові слова: лікувально-реабілітаційний туризм, соціально-економічний вплив, війна, регіональний розвиток, медична допомога та психотерапія, соціальна реабілітація, фінансова підтримка туризму.

Prochan Anna*anna_prochan@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-5059-0382**Candidate of Economic Sciences, Docent,**Associate Professor at the Department of Management and Tourism,**Municipal Institution of Higher Education "Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy" of Zaporizhzhia Regional Council, Zaporizhzhia*

SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF MEDICAL-REHABILITATION TOURISM ON REGIONAL DEVELOPMENT IN WARTIME CONDITIONS

Abstract. The article is dedicated to the study of the socio-economic impact of medical-rehabilitation tourism on regional development in wartime conditions. The methodological basis of the research includes methods of collecting and comparing information, as well as analysis, synthesis, and

generalization. It is noted that the tourism industry not only provides financial support to the country, which is extremely important during a period of war, but can also be an effective way of physical and psychological rehabilitation for citizens suffering from physical injuries, stress, and tension related to the war. Today, rehabilitation programs for military personnel and psychological adaptation for citizens from occupied territories are gaining social importance, and their relevance is constantly increasing. It is also mentioned that most traditional types of tourism are experiencing a decline. At the same time, in the realities of our time, the necessity to rethink tourism development strategies becomes evident. Overcoming crisis challenges requires innovative approaches, and here the role of medical-rehabilitation tourism becomes important. In wartime, this direction can not only contribute to the restoration of physical and mental health of people affected by the consequences of a brutal war but also financially support the tourism industry. It is noted that medical-rehabilitation tourism opens up prospects for providing high-quality medical care, psychotherapy, physical therapy, and social support, contributing to the recovery and social reintegration of individuals who have experienced the war, and improving their quality of life. In conclusion, it is stated that the socio-economic impact of medical-rehabilitation tourism on regional development in wartime conditions should be considered as a strategic tool for recovery and maintaining stability in the country as a whole and in particular regions. This type of tourism can become not only a source of economic growth but also a key factor in ensuring an integrated approach to social rehabilitation and improving the quality of life of the country's population.

Key words: medical-rehabilitation tourism, socio-economic impact, war, regional development, medical assistance and psychotherapy, social rehabilitation, financial support of tourism.

JEL Classification: R58

DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-10-4>

Постановка проблеми. В умовах триваючої війни, що уже практично два роки виснажує країну, Україна стикається зі складнощами, які визначають її сучасну реальність. Війна негативно вплинула на різні аспекти життя країни, включно з економікою, інфраструктурою та соціальною стабільністю. Однією зі сфер, що особливо постраждала, став туристичний сектор, який переживає значне зменшення кількості туристів та суттєві втрати доходів.

До війни туризм в Україні був дуже різноманітним: культурний, гастрономічний, гірськолижний у Карпатському регіоні, винний туризм, оздоровчий тощо. Проте сьогодні більшість традиційних видів туризму переживають стадію занепаду. Разом із тим, в реаліях нашого часу стає очевидною необхідність переосмислення стратегій розвитку туризму.

Подолання кризових викликів вимагає новаторських підходів, і саме тут важливою стає роль лікувально-реабілітаційного туризму. В умовах війни цей напрямок не лише може сприяти відновленню фізичного та ментального здоров'я людей, котрі постраждали від наслідків жорстокої війни, а й фінансово забезпечити підтримку туристичної галузі.

Такий підхід до розвитку туризму вкрай важливий для стимулювання економічного

зростання галузі та відновлення позитивного іміджу України. У цьому контексті тема соціально-економічного впливу лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток в умовах війни є актуальною та важливою дискусійною сферою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості туризму в умовах воєнного стану досліджували в своїх розвідках такі науковці: О. Гонта [1], Л. Гуцал [5], Л. Демчук [3], А. Зарубіна [3], А. Кізюн [5], М. Пігуляк [1], Е. Сіра [3], О. Фастовець [7], В. Царук [9], І. Цуркан [5] та багато інших. Що стосується лікувально-реабілітаційного туризму в умовах війни, то частково це питання у своїх працях вивчають Л. Демчук [3], А. Зарубіна [3], Н. Паньків [10], Е. Сіра [3], О. Роїк [10], В. Холодок [8] та ін. Втім, доволі особливими є питання впливу лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток в умовах війни, що вимагає окремого детального опрацювання із урахуванням специфіки туристичного бізнесу.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні соціально-економічного впливу лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туристична галузь в Україні – одна

з ключових в економічному вимірі, забезпечуючи важливий прибуток для державного бюджету [7]. До початку повномасштабної війни в Україні частка прибутку з туристичних подорожей складала вагомую частину в бюджеті держави. Цей вид послуг не лише сприяв розвитку торговельних підприємств і бізнесу, а й генерував значну кількість робочих місць [3].

Однак з початком російського вторгнення в Україну туристична галузь суттєво постраждала, і її активність значно зменшилася через бойові дії.

Повномасштабне вторгнення російських агресорів в Україну поставило під загрозу туризм в Україні. Чинники, які нині перешкоджають розвитку туризму, наведено в таблиці 1.

Отже, сьогодні туризм в Україні є галуззю, яка чи не найбільше постраждала внаслідок бойових дій [5, с. 81].

Щодо збитків, завданих туристично-рекреаційній інфраструктурі, станом на 1 вересня 2022 року показники становили \$2,2 млрд. дол. США. Якщо розглядати збитки за видами об'єктів, то постраждало 1800 об'єктів культури, 348 релігійних споруд, 343 об'єкти спорту та 164 об'єкти туризму [4].

У зв'язку із значними втратами й пошкодженнями зменшилися й надходження податків до держбюджету. Так, у порівнянні з 2021 роком, у 2023 році загальна кількість платників податків скоротилась на 38% (юри-

дичних осіб – на 44%, фізичних – на 36%). За I квартал 2023 року представники туристичної галузі сплатили на 29% менше податків, ніж у 2022 році, і на 39% менше, ніж за аналогічний період 2021 року [2].

Аналіз надходжень податків за видами діяльності за I квартал 2023 року показав, що готелі стали лідерами, сплативши 233 693,5 тис. грн (61%). Однак ця сума на 22% менша, ніж у 2022 році, і на 41% менша, ніж у 2021 році. Також за цей період 44 854,6 тис. грн (11,7%) сплатили туристичні оператори; 44 667,3 тис. грн (11,6%) – інші засоби тимчасового розміщення; 33 843,7 тис. грн (8,8%) – туристичні агентства; 25 652,9 тис. грн (6,8%) – засоби розміщення на час відпустки та іншого тимчасового проживання. Лише 499,1 тис. грн (0,1%) сплатили до держбюджету за I квартал 2023 року місця для кемпінгу та стоянки для житлових автофургонів і причепів. Динаміка зменшення сплати податків спостерігається серед турбаз і дитячих таборів, де сплатили 25 652 тис. грн, що на 48% менше, ніж за аналогічний період 2022 року [2].

У зв'язку із значним зменшенням кількості платників податків у туристичній галузі та зменшенням надходжень до держбюджету, важливо розглядати нові напрямки розвитку туризму. Лікувально-реабілітаційний туризм може стати одним із потенційних напрямків для компенсації втрат і стимулювання економічного зростання в галузі.

Таблиця 1

Чинники, які нині перешкоджають розвитку туризму в Україні

№ з/п	Чинник	Характеристика
1.	Безпека туристів	Військові дії становлять серйозну загрозу безпеці туристів
2.	Втрата туристичної інфраструктури	Руйнування та втрата значної частини туристичних об'єктів і ресурсів, таких як пам'ятки історії, культури, архітектури, призводять до втрати привабливості для туристів
3.	Пошкодження інфраструктури	Руйнування об'єктів розміщення, громадського харчування, розважальних закладів призводить до зниження здатності інфраструктури обслуговувати туристичний потік
4.	Закриття повітряного простору для цивільної авіації	Обмеження доступу до повітряного простору може ускладнити подорожі туристів
5.	Руйнування шляхів сполучення	Пошкодження або блокування шляхів сполучення обмежує можливості туристичного переміщення та обслуговування
6.	Розміщення окупаційних військ	Наявність військових формувань у важливих туристичних центрах України може вплинути на безпеку і привабливість цих регіонів для туристів
7.	Втрата трудових ресурсів	Виїзд громадян за кордон, їх переселення в інші регіони України та їхня участь у бойових діях може викликати значну втрату трудових ресурсів

Джерело: [1, с. 65–66]

Лікувально-реабілітаційний туризм – це спеціалізована форма туризму, спрямована на покращення здоров'я та фізичної форми людей, які стали жертвами війни та потребують медичної допомоги й реабілітації за допомогою використання природних чи медичних ресурсів конкретного регіону. Він містить в собі відпочинок, що сприяє відновленню та покращенню фізичного й психічного стану людей, часто базуючись на унікальних лікувальних чинниках природного середовища.

Туристична галузь не лише забезпечує фінансову підтримку країни, що є надзвичайно важливим у період війни, а й може бути ефективним способом фізичної та психологічної реабілітації громадян, які потерпають від фізичних травм, стресу та напруження, пов'язаних з війною [10].

Уже сьогодні програми реабілітації для військових і психологічної адаптації громадян із окупованих територій набувають суспільної важливості, і їх актуальність постійно зростає. Хоча ці програми вимагають значних фінансових витрат, яких наразі немає у державному бюджеті України, постає питання щодо створення таких програм на основі існуючих санаторно-курортних закладів країни. Приватні санаторії та SPA-готелі, можливо, також приєднаються до реалізації цих програм, оскільки державних оздоровниць недостатньо для вдоволення потреб тих, хто потребуватиме такої реабілітації [9, с. 19].

Основні можливості лікувально-реабілітаційного туризму згруповані в таблиці 2.

Отже, лікувально-реабілітаційний туризм відкриває перспективи для забезпечення високоякісної медичної допомоги, психотерапії, фізичної терапії та соціальної підтримки, сприяючи відновленню та соціальній реінтеграції осіб, котрі пережили війну, і покращенню якості їхнього життя.

Разом із тим, лікувально-реабілітаційний туризм в умовах війни не лише відіграє ключову роль у відновленні та поліпшенні здоров'я постраждалих, а й може суттєво вплинути на соціально-економічний ландшафт країни загалом та окремих регіонів зокрема.

Так, забезпечення якісної медичної допомоги та інфраструктури сприятиме не лише покращенню здоров'я населення, а й стимулюватиме розвиток медичного та туристичного секторів. Окрім того, високий попит на такі послуги створюватиме нові робочі місця, сприятиме підвищенню доходів місцевого населення та може стати каталізатором для розширення інвестиційного потенціалу в регіоні.

У таблиці 3 узагальнено основні аспекти соціально-економічного впливу лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток.

Отже, можемо резюмувати, що лікувально-реабілітаційний туризм відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку регіонів. Збільшення туристичного потоку сприяє розвитку медичної інфраструктури, створенню нових робочих місць, підвищенню доходів місцевого населення та залученню інвестицій, що сприяє загальному покращенню економічного та соціального статусу регіону.

Таблиця 2

Основні можливості лікувально-реабілітаційного туризму

№ з/п	Можливість	Опис
1.	Медична допомога та реабілітація	Туристичні заклади, що спеціалізуються на лікувально-реабілітаційних програмах, можуть надавати високоякісну медичну допомогу та професійну реабілітацію для постраждалих осіб
2.	Психотерапія та соціальна підтримка	Умови війни можуть призвести до психологічних проблем. Лікувально-реабілітаційні програми охоплюють психотерапію та соціальну підтримку для полегшення стресу і травм
3.	Відновлення фізичної активності	Для тих, хто отримав фізичні травми, лікувально-реабілітаційний туризм може включати програми відновлення фізичної активності, які сприяють швидшому відновленню
4.	Соціальна реінтеграція	Програми лікувально-реабілітаційного туризму можуть допомагати людям повернутися до повсякденного життя та сприяти їх соціалізації
5.	Підвищення якості життя	Забезпечення доступу до лікувально-реабілітаційних послуг у сприятливому туристичному оточенні може покращити якість життя людей, які пережили війну

Джерело: складено автором самостійно

Таблиця 3

**Основні аспекти соціально-економічного впливу
лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток**

№ з/п	Аспект	Характеристика
1.	Розвиток медичної інфраструктури	Для успішної реалізації лікувально-реабілітаційного туризму потрібна якісна медична база. Такий підвищений попит може стимулювати розвиток медичної інфраструктури в регіоні, зокрема збільшення кількості лікарень, реабілітаційних центрів, фахівців та обладнання
2.	Створення робочих місць	Розвиток лікувально-реабілітаційного туризму призводить до збільшення попиту на послуги, пов'язані з медичним обслуговуванням, готельним сектором, ресторанами, транспортом та іншими супутніми сферами. Це може сприяти створенню нових робочих місць та зростанню економічної активності в регіоні
3.	Підвищення доходів місцевого населення	Збільшення туристичного потоку може призвести до зростання доходів місцевих підприємців і робітників, які працюють у сферах, пов'язаних з туризмом. Це може поліпшити економічний статус місцевого населення та зменшити рівень безробіття
4.	Залучення інвестицій	Зростання туристичного попиту зазвичай призводить до збільшення інвестицій у регіон. Інвестори можуть бути зацікавлені в розширенні медичної та туристичної інфраструктури, що створює додаткові можливості для розвитку
5.	Покращення міжнародного сприйняття	Лікувально-реабілітаційний туризм може покращити міжнародне сприйняття регіону, залучаючи увагу іноземних туристів та інвесторів
6.	Підтримка інфраструктури	Розвиток лікувально-реабілітаційного туризму може вимагати покращення інфраструктури: доріг, аеропортів, готелів та медичних закладів, що в свою чергу сприяє розвитку регіональної інфраструктури
7.	Підвищення попиту на місцеві товари та послуги	Туристи, що приїжджають для лікування та реабілітації, споживають місцеві товари та послуги, що може стимулювати місцеву економіку
8.	Стимулювання наукових досліджень та інновацій в галузі медицини	Зростаюче зацікавлення до лікувально-реабілітаційного туризму може стимулювати наукові дослідження та інновації в галузі медицини. Регіон може стати центром для розвитку новітніх методів лікування та реабілітації, що сприяє підвищенню його наукового та технологічного потенціалу

Джерело: складено автором самостійно

ЗМІ наразі подають оптимістичні прогнози щодо туризму після війни, зазначаючи наявність багатьох туристичних атракцій і загальний інтерес до України. Однак успіх туристичного сектору залежатиме від швидкості відновлення інфраструктури та рівня життя в країні [6, с. 57].

Для цього необхідно: налагодження мирного життя; відновлення економіки та інфраструктури, створення туристичних кластерів і нових робочих місць; формування нової спадщини – спадщини війни; створення музеїв, меморіалів, експозицій, пам'ятних місць; відкриття нових цікавих атракцій [8, с. 210].

У контексті воєнного конфлікту лікувально-реабілітаційний туризм може стати одним із шляхів відновлення та покращення якості

життя постраждалих. Однак ефективний розвиток цього напрямку вимагає уважного планування, співпраці з медичними установами та владними органами, а також забезпечення безпеки й комфорту для туристів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у сучасному світі, де регіональний розвиток тісно пов'язаний з економічними та соціальними аспектами, питання впливу лікувально-реабілітаційного туризму стає актуальним, особливо в умовах триваючої нині війни в Україні. Цей вид туризму виявляє суттєвий соціально-економічний вплив на регіони, що зазнають наслідків війни, надаючи цільовій аудиторії не лише можливість відновлення здоров'я, а й сприяючи стимулюванню економіки та соціальних ініціатив.

Лікувально-реабілітаційний туризм сприяє створенню нових робочих місць та розвитку інфраструктури в зазначених регіонах, що є актуальним нині і стане вкрай необхідним у післявоєнному відновленні країни.

В умовах війни лікувально-реабілітаційний туризм може відігравати ключову роль у подоланні травм і стресів у людей, які стали жертвами війни та потребують медичної допомоги й реабілітації. Забезпечення доступу до спеціалізованих програм і послуг може сприяти не лише фізичному відновленню, а й психологічній стабілізації, що є важливим елементом соціальної реабілітації під час війни.

Отже, соціально-економічний вплив лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток в умовах війни необхідно розглядати як стратегічний інструмент відновлення та утримання стабільності в країні загалом і регіонах зокрема. Цей вид туризму може стати не лише джерелом економічного зростання, а й ключовим фактором у забезпеченні інтегрованого підходу до соціальної реабілітації та покращення якості життя населення країни.

Перспективні напрямки подальших досліджень. Подальші наукові дослідження можуть спрямовуватися на більш детальні оцінки окремо соціального та економічного впливу. Так, дослідження соціального впливу лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток в умовах війни можуть аналізувати соціальний вплив цього виду туризму на місцеве населення та його участь у програмах. Розуміння соціокультурних аспектів допоможе розробляти більш адаптовані та прийнятні для споживачів послуги. Економічний вплив лікувально-реабілітаційного туризму на регіональний розвиток в умовах війни допоможе оцінити конкретний економічний внесок лікувально-реабілітаційного туризму в регіони, що переживають війну. Аналіз економічних показників дасть змогу розробити стратегії для залучення інвестицій та стимулювання економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонта О. Пігуляк М. Міжнародний туризм в Україні: реальність і перспективи розвитку в умовах воєнного стану. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3 (35). С. 61–70. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-61-70](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-61-70) (дата звернення: 20.01.2024).

2. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/statistic> (дата звернення: 22.01.2024).

3. Зарубіна А.К., Сіра Е.Д., Демчук Л.І. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14> (дата звернення: 22.01.2024).

4. Звіт про прямі збитки інфраструктури, непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України та попередня оцінка потреб України у фінансуванні відновлення. 2022. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay1> (дата звернення: 21.01.2024).

5. Кізюн А.Г., Гуцал Л.А., Цуркан І.М. Аналіз розвитку індустрії туризму в умовах російсько-української війни. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2023. № 8. С. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospsee-8-11> (дата звернення: 20.01.2024).

6. Паньків Н., Мотуз О. Розвиток туристичного бренду Східниці в умовах війни. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 3. С. 49–62. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-8> (дата звернення: 23.01.2024).

7. Фастовець О. Туризм в Україні в умовах воєнного стану. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2022. № 3 (80). С. 87–97. DOI: <https://doi.org/10.31375/2226-1915-2022-3-87-97> (дата звернення: 22.01.2024).

8. Холодок В. Управління туризмом на регіональному рівні в умовах війни та стратегії на майбутнє. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. 2023. № 16. С. 206–214. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.27> (дата звернення: 23.01.2024).

9. Царук В. В. Туризм в Україні в умовах воєнного стану – проблеми відновлення та пошуку нових моделей управління. *Таврійський науковий вісник. Серія : Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 4. С. 15–24. DOI: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.4.3> (дата звернення: 22.01.2024).

10. Roik O., Pankiv N. Tourism business of Ukraine in the conditions of full-scale Russian-Ukrainian war: new challenges and realities. *The Russian-Ukrainian war 2014–2022 (sad) historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 276–286. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-35> (дата звернення: 20.01.2024).

REFERENCES

1. Gonta, O. & Pigulyak, M. (2023), Mizhnarodnij turizm v Ukrayini: realnist i perspektivi rozvitku v umovah voyennogo stanu. *Problemi i perspektivi ekonomiki ta upravlinnya*, no. 3 (35), pp. 61–70.

2. Derzhavne agentstvo rozvitku turizmu, available at: <https://www.tourism.gov.ua/statistic>

3. Zarubina, A. K., Sira, E. D., & Demchuk, L. I. (2022), Osoblivosti turizmu v umovah voyennogo stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 41.

4. Zvit pro pryami zbitki infrastrukturi, nepryami vtrati ekonomiki vid rujnuvan vnaslidok vijskovoyi agresiyi rosiyi proti Ukrajini, ta poperednya ocinka potreb Ukrajini u finansuvanni vidnovlennya (2022), available at: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/>

5. Kizyun, A. G., Gucal, L. A., & Curkan I. M. (2023), Analiz rozvitku industriyi turizmu v umovah rosijsko-ukrayinskoyi vijni. *Industriya turizmu i gostinnosti v Centralnij ta Shidnij Yevropi*, no. 8, pp. 79–87.

6. Pankiv, N., & Motuz, O. (2023). Rozvitok turistichnogo brendu Shidnici v umovah vijni. *Visnik Hmelnickogo nacionalnogo universitetu*, no. 3, pp. 49–62.

7. Fastovec, O. (2022), Turizm v Ukraini v umovah voyennogo stanu. *Rozvitok metodiv upravlinnya ta gospodaryuvannya na transporti*, no. 3 (80), pp. 87–97.

8. Holodok, V. (2023), Upravlinnya turizmom na regionalnomu rivni v umovah vijni ta strategiyi na majbutnye. *Tavrijskij naukovij visnik. Seriya: Ekonomika*, no. 16, pp. 206–214.

9. Caruk, V. V. (2023), Turizm v Ukraini v umovah voyennogo stanu – problemi vidnovlennya ta poshuku novih modelej upravlinnya. *Tavrijskij naukovij visnik. Seriya: Publichne upravlinnya ta administruvannya*, no. 4, pp. 15–24.

10. Roik, O., Pankiv, N. (2022), Tourism business of Ukraine in the conditions of full-scale Russian-Ukrainian war: new challenges and realities. The Russian-Ukrainian war 2014–2022 (sad) historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, pp. 276–286.

Стаття надійшла до редакції
1 лютого 2024 р.